

BİR İRANLI DEVLET ADAMININ GÖZÜYLE KIZILAY: ALİ ASGAR HİKMET'İN TÜRK KIZILAYI'NI ZİYARETİ

*Ahmet ÖZDİNÇ**

*Turgay ŞAFAK***

Özet

İranlı devlet adamı ve dönemin İran Kızılay başkanvekili olan Ali Asgar Hikmet 1951'de Türkiye'yi ziyaret ederek Türk Kızılayı ile temaslarda bulunmuştur. Hikmet, temasları esnasında yaşadığı deneyimlerini Reh-âverd-i Hikmet adını verdiği hatıratında anlatmıştır. Makalede hatıratın yola çıkarak dönemin Türk Kızılayı'nın fiziki ve insani kapasitesi ortaya kondu. Metinde geçen önemli isimler ve Kızılay kurumları ile ilgili detaylı bilgiler sunuldu. Türk ve İran Kızılay'larının mukayesesine de imkân tanıyan metin farklı bir açıdan dönemin insani yardım faaliyetlerini görmeye yarayacaktır.

Anahtar kelimeler: Kızılay; Ziyaret; Hatırat; İran

TURKISH RED CRESCENT THROUGH THE EYES OF AN IRANIAN STATESMAN: ALI ASGHAR HEKMAT'S VISIT TO RED CRESCENT**Abstract**

Iranian statesman and deputy president of the Iranian Red Crescent Society Ali Asghar Hekmat, in 1951, during his visit to Turkey he had contacts with the Turkish Red Crescent. Hekmat described his experiences during his contacts in his memoirs, named Reh-averd-i Hikmet. In the article, the physical and human capacity of the Turkish Red Crescent was revealed. The text was presented with detailed information about the important names and institutions of Red Crescent. The text, which allows comparison of the Turkish and Iranian Red Crescent, will serve to see the humanitarian activities of the period from a different perspective.

Keywords: Red Cross; travel; history; Iran

* Dr., serbest araştırmacı. ozdincahmed@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, turgaysafak@gmail.com

Giriş

Seyahatlerin dünya tarihinin seyrini etkilemede sahip oldukları önem yadsınmaz. Seyahatler sayesinde kültürler arasında bilgi, görgü ve tecrübe paylaşılır. Eski zamanlardan beri seyahatler, bu paylaşım hizmet eden en önemli araçlar olagelmışlerdir. Bu sebeple seyahatnameler, birçok disiplinin konusu olmuştur. Seyahatnameler toplumlara kendi dışındaki dünya ile ilgili bilgi verdiği gibi aynı zamanda dış dünya tarafından nasıl algılandığını tespit etmeye de imkân tanımaktadır.

Pek çok ülkenin modernleşme tarihiyle ilgili ilk bilgi ve belgeler, Avrupa'ya resmi ya da gayrresmi yollarla giden kimselerin kaleminden çıkan eserlerdir. Özellikle resmi elçilik görevinde bulunanların kaleme aldıkları layihalar, raporlar ve notlar bu alandaki ilk belgelerdir. Bu belgelerden hareketle modernleşme tarihimizin meseleleri ve temsilcileri hakkında geniş bilgiye sahip olur, onların tecrübelerinin ve anlatımlarının izlerini sürebiliriz.

Bizim Avrupa ile olan ilişkilerimiz yanında diğer coğrafyalardan bu topraklara seyahat eden kimselerin tecrübeleri de dikkat çekicidir. Zira imparatorluk bakiyesi olarak İstanbul ve Türkiye her zaman seyyahların ilgi odağı olmuştur. Gerek seyahat maksatlı gerek resmi görev dolayısıyla İstanbul'a gelenlerin kaleme aldıkları notlar, izlenimler, hatıralar Türkiye'nin dış dünya tarafından algılanışına dair önemli ipuçları verir. Başta İstanbul olmak üzere Türk şehirleri farklı coğrafyalardaki Müslüman devletlerin ve milletlerin ilgisine mazhar olmuştur. Tarih boyunca devam eden bu ilgi İran'dan Orta Asya'ya, Hindistan'dan Afrika'ya kadar pek çok Müslümanın Türkiye'ye gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu kimselerin ülkemiz hakkındaki gözlemleri, değerlendirmeleri ve tasvirleri farklı bir fotoğraf olarak yansımaktadır. Modernleşme tecrübemizin diğer coğrafyaların gözünden nasıl değerlendirildiği nasıl algılandığı başlı başına bir tahlil manasına gelir. İşte böyle bir tecrübenin temsilcilerinden biri de İranlı devlet adamı İran Kızılay'ı başkan vekili Ali Asgar Hikmet'tir.

Gereç ve Yöntemler

Çalışmamızda İranlı devlet adamı Ali Asgar Hikmet'in bugün 150 yaşında olan Türk Kızılay'ını ziyareti ve bu ziyaret sırasında aldığı notlardan hareketle dönemin Türk ve İran Kızılaylarının mukayesesi yapılmıştır. Bir dönem fotoğrafı olan makale, seyahatnamede geçen isimler, kurumlar ve mekânları detaylı bir şekilde ortaya koymuş, tıp tarihi açısından önemi vurgulanmıştır.

Seyahatname Ali Asgar Hikmet'in, Reh-âverd-i Hikmet: Şerh-i müsâfîret-hâ ve Sefernâme-hâ-yi Mirza Ali Asgar Han Hikmet-i Şirazi adlı eserinden alınmış ve Farsça aslından tercüme edilmiştir.

Bulgular

Ali Asgar Hikmet ve Kızılay Ziyareti

1893 yılında Şiraz'da dünyaya gelen Ali Asgar Hikmet, şehrin eşrafından Muazzamuddevle-i Şirâzî lakaplı Mirza Ahmed Ali Hikmet'in oğludur. Annesi de yine Şiraz'ın ileri gelenlerinden Hacı Mirza Hasan'ın kızıdır. Asgar ilk tahsil yıllarında babasının gözetimi altında Farsça, Arapça ve İngilizce dillerini öğrenmeye başladı. 22 yaşına kadar Şiraz'da Medrese-i Mansûriyye ve Mesûdiyye'de eğitim aldı. 1915 yılında Tahran'a giderek Amerikan Koleji'nde eğitim hayatını sürdürdü. Bu okuldaki öğrenciliği esnasında dönemin tanınmış hocalarından hususî dersler aldı. 1919'da kolejden mezun olduktan sonra, Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışmaya başladı. 6 yıl sonra bakanlık müfettişi oldu. Bu görevini iki yıl sürdürdükten sonra 1925'te Adalet Bakanlığında memuriyet hayatına devam etti. 1930 yılında Fransa'ya giderek orada hukuk eğitimi aldı. 1934'te Tahran'a dönerek tekrar Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışmaya başladı. 1935 yılında Tahran Üniversitesi'nin rektörü oldu. 1947 yılında Londra'da UNESCO İran Komisyonu ve Millî Eserler Kurumu başkanı olarak görev aldı. Bu görevin ardından Dışişleri Bakanlığında müsteşarlık ve bakanlık yaptı. 1848 ile 1954 yılları arasında İran Kızılayı olan Şir ü Hürşid-i Sürh'ün başkan vekilliğini yaptı. 1953 yılında ise Hindistan'da büyükelçiliğe tayin edildi. Hindistan'da birkaç üniversiteden fahri doktora alan Hikmet, 1957 yılında emekliye ayrıldı. Yazma ve matbu eserlerden oluşan kütüphanesini Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesine bağışladı. 1980'de

Tahran’da vefat eden Ali Asgar Hikmet, doğduğu şehir olan Şiraz’da defnedildi. Dil, edebiyat, tarih, felsefe, hukuk gibi pek çok alanda eserler kaleme alan bu büyük devlet ve kültür adamı, birçok müze ve kütüphanenin de kurucusudur.

İran Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Kısa Tarihçesi

İran ilk kez 1864 yılında Nâsırüddin Şah döneminde Cenevre’de imzalanan konvansiyonu kabul ederek uluslararası Kızılhaç örgütüne katılmıştır. 1899 yılında Muzafferüddin Şah’ın¹ Cenevre Konvansiyonunu imzalaması ve Abdussamed Mümtâzü’s-Saltana’nın² 1906 yılında gerçekleşen Kızıl Haç konferansına katılımı ve Hilal-i Ahmer ile Şir ü Hurşid-i Sürh’ün İslam ülkelerinin resmi nişanı olarak onaylanması dışında ciddi bir yardım faaliyeti gerçekleştirilmemiştir.³

Şir ü Hurşid-i Sürh, 8 Şubat 1923 tarihinde veliht olan Muhammed Hüseyin Mirza’nın fahri başkanlığında teşkil olundu ve aynı yılın mart ayında tüzüğü yayımlandı. 10 bölüm ve 60 maddeden oluşan tüzükte cemiyetin tam adı “Cemiyet-i Şir ü Hurşid-i Surh-i İran” şeklindedir. Tüzükte cemiyetin faaliyet alanı ve sorumlulukları ayrıntılı olarak yer almıştır. Cemiyetin en önemli ilk faaliyeti Türbet-i Hayderiye şehrinde meydana gelen depremde zarar gören bölge halkına yardım ulaştırmak olmuştur.⁴ Cemiyet ilk resmi toplantısını bu hadise sonrası 27 Temmuz 1921 tarihinde yapmış ve ilk üyeleri kurucular ve gönüllüler arasından seçilmiştir. Bu sırada, daha sonra İran’da yönetimi ele geçirecek olan Rıza Han Mirpenç savunma bakanı idi. Mirpenç, nüfuzunu kullanarak yönetim kurulu başkanı seçildi. Diğer üyeler ise başta cemiyetin fikir babası olarak kabul edilen Emir A’lem ve Kaçar şehzadelerinden ibaretti.⁵

Kaçar Hanedanının devrilmesi ve Rıza Han’ın yönetimi ele geçirmesi sonrasında cemiyet yönetiminde de kısmî değişiklikler olmuş ve bu değişikliklerle faaliyetlere devam edilmiştir. 1934 yılında Rıza Şah’ın emriyle cemiyet, İçişleri bakanlığının himayesinde faaliyetlerini sürdürdü. Rıza Şah uzun süre cemiyetin fahri başkanlığını üstlenmiş, daha sonra kendi kızı Şems, fahri başkan tayin etmiştir. Bu suretle cemiyet, bir sivil toplum örgütü olmaktan uzaklaşarak devletin bir aygıtı haline gelmiştir.

Ali Asgar Hikmet ilk kez 6 Mayıs 1948 tarihinde yapılan kongre ile başkan yardımcısı olarak Cemiyet-i Şir ü Hurşid’de görev almaya başlamış ve görevi 1954 yılına kadar devam ettirmiştir.⁶ Ali Asgar Hikmet, İran Kızılırlarıyla Güneş Derneği [Cemiyet-i Şir ü Hurşid-i Surh-i İran] Başkan Vekili olarak İstanbul’da toplanan XXII. Müsteşrikler Kongresi’ne katılmıştır.⁷ Bu

¹ Muzaffereddin Şah, 1896-1907 yılları arasında Kaçar şahı olarak hüküm sürdü.

² 1873 yılında Tebriz’de doğmuştur. Avrupa’da eğitim görmüş ve Kaçar Devleti Hariciyesinde görevler almıştır. 1905 yılında Paris’te Büyükelçi olmuştur. Yaklaşık 20 yıl aynı görevde kalmıştır. Görevden alındıktan sonra İran’a dönmemiş ve 1954 yılında Paris’te ölmüştür. Bkz. Akilî, Bâkır, Şerh-i Hâl-i Ricâl-i Siyâsî ve Nizâmî-yi Muasır-ı İrân, Tahran: Neşr-i İlm, 1380 h.ş. [2001], C.3, s. 1541.

³ Nevvâb Şemspûr vd. “Yek Kam nev’-i Dustî (1): Nakş-ı Tarihi-yi İran Der Kesb-i Hilal-i Ahmer” Faslnâme-i İlmî-Pejûheşî-i İmdâd ve Necât, Sal-i Pencum, şumâre 1392-4. S.1 01

⁴ Nevvâb Şemspûr vd. “Yek Kam nev’-i Dustî (2): Cemiyet-i Hilal-i Ahmer ez teşkil tâ tesbit ” Faslnâme-i İlmî-Pejûheşî-i İmdâd ve Necât, Sal-i şîşüm, şumâre 1393-1. S. 110.

⁵ A.g.m.

⁶ Nevvâb Şemspûr vd. “Yek Kam nev’-i Dustî (4): “Cemiyet-i Hilal-i Ahmer der salhâ-yi 1320-1357: bahş-i evvel: esasnâme ve faaliyet-hâ-yi imdadî” Faslnâme-i İlmî-Pejûheşî-i İmdâd ve Necât, Sal-i şîşüm, şumâre 1, 1394. S. 114-143.

⁷ XXII. Müsteşrikler Kongresi İstanbul’da 15-22 Eylül 1951’de İstanbul Üniversitesinin Hukuk ve İktisat Fakülteleri binalarında toplandı. Kongre; Eski Şark, Eski Anadolu, Sâmi diller tedkikatı, İslam tedkikatı, Uzak Doğu, Orta Asya, Türkoloji, Hindoloji, İran tedkikatı, Hristiyan Şark, Ahdi Atik tedkikatı, Afrika kavimleri tedkikatı, Eski Mısır tedkikatı, Bizans-İslam münasebatı ve İslam san’atı olmak üzere 15 ayrı alanda 250’ye yakın tebliğ sunulmuştur. Kongreye katılan üye sayısı 643’tür. Başkanlığını Türkolog ve tarihçi Zeki Velidi Togan’ın yaptığı Kongre, 15 Eylül saat 14:00’te Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, vali F. Kerim Gökay ve birçok davetlinin katılımıyla açılmıştır.(s.4) Kongredeki bildirilerin ve tartışmaların özetleri İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi’nin ilk cildinde (s. 1-38), ayrıca İngilizce iki cilt kitap olarak (İstanbul ve Leiden’de) yayımlanmıştır. Kongrenin İslam Tedkikatı seksiyonunda İranlı Prof. Dr. Ali Asgar Hikmet, XIV. asrın büyük mütefekkirlerinden Mir Seyyid Ali Hemedânî’nin hayat ve eserlerini ve Keşmir taraflarını Müslüman yapmak hususundaki çalışmalarını sunmuştur. Ali Asgar Hikmet kongre dolayısıyla, İstanbul’un mazisini ve Türk tarihini, Ayasofya’nın

seyahati esnasında da Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin İstanbul şubelerini ve Ankara'da bulunan genel merkezini ziyaret etmiştir. Ziyaret tarihleri 1952'nin 27 Ağustos'u ile 1 Eylülü arasındadır.

Bu durumu Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkezi, Kongreye Sunulan Rapor: Nisan 1952, Ulus Basımevi, Ankara, 1952'deki raporda şöyle dile getirir:

“İran Kızılırlarıyla Güneş Derneği [Cemiyet-i Şir ü Hurşid-i Surh-i İran] Başkan Vekili Ali Asgar Hikmet, İstanbul'da toplanan XXII. Müsteşrikler Kongresi münasebetiyle ülkemize gelmiş, Kızılay Genel Merkezini 31 Ağustos ve 1 Eylül 1951 tarihlerinde ziyaretle, iki komşu ve kardeş dernek arasında ilişkilerin güçlendirilmesi ve ilerletilmesi için başkanlıkla görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmelerde iki memleketin birbirine yakın bölgelerinde vukua gelecek afet ve felaketlerde ivedilikle yardımlaşma temini, gençlik kurumları arasında karşılıklı ziyaretler yoluyla dostluğun geliştirilmesi konularında fikir alışverişinde bulunulmuştur.”⁸

Kongreye sunulan raporda Ali Asgar Hikmet'in yalnızca Ankara ziyaretiyle değinilmiş, İstanbul ziyaretinden bahsedilmemiştir.

Ali Asgar Hikmet'in bu iki ziyaretle ilgili tuttuğu notlar ve kaleme aldığı hatıralar Kızılay'ın (Hilal-i Ahmer Cemiyeti)'nin yapısı ve işleyişi hakkında bilgi vermekte ve iki ülke arasında mukayese imkânı tanımaktadır.

Hatıratında bu konuyla ilgili geçen anekdotlar:⁹

27 Ağustos 1951 Pazartesi

Saat 10.00'da Taki Karakaş¹⁰ ile birlikte otele gelen ve Kızılay merkezlerini ziyaret amacıyla bir program tertip eden saygıdeğer yaşlı bir adam olan Kızılay Eminönü Mahallesi Şubesi müdürü Necip Hancı¹¹ ile programa başladık.

Bugün Kızılay'ın sekiz şubesinden ikisini ziyaret ettik.¹² Önce müdürlüğünü Necip Hancı'nın yaptığı Eminönü şubesinden başladık. Kendi ofisinde ikramlarda bulunduktan sonra İstiklal Mahallesi'nde bulunan İstiklal şubesine gittik. Müdürü Hayri Akyüz¹³ heyecanlı ve faal bir yaşlıydı. İstiklal şubesinde kurumun birkaç dergisini ve kurum adına basılan pullardan bazılarını bana hediye ettiler. Aynı binada bulunan büyükçe kapsamlı bir dispanser kliniğini de ziyaret ettik.¹⁴ Aynı zamanda Mason locası üyesi olan dispanser

başından geçen hadiselerle birleştirerek yazdığı 84 mısradan ibaret bir manzumeyi Kongre Başkanı tarafından verilen bir ziyafette okumuş ve bunu daha sonra Tahran'da yayımlanan “Yağma” dergisinde (1951, N.7) neşretmiştir. (bkz. 1951'de İstanbul'da toplanan milletlerarası XXII. Müsteşrikler Kongresi ve ona ait intibalar [Müsteşrikler Kongresi (XXII: İstanbul)]. / yay. haz. Zeki Velidi Togan.] (İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi, 1953,s.35. Birgül KOÇAK, Uluslararası Oryantalistler Kongreleri (1873-1973) Üzerine Bir Değerlendirme, Kebikeç / 34, 2012)

⁸ Kongreye Sunulan Rapor, s. 28.

⁹ Ali Asgar Hikmet, Reh-âverd-i Hikmet: Şerh-i müsâfret-hâ ve Sefernâme-hâ-yi Mirza Ali Asgar Han Hikmet-i Şirazi, 2. Cild, bi- İhtimâm Dr. Seyyid Muhammed Debir Siyaki, Tahran: Encümen-i Âsâr ve Mefâhîr-i Ferhengi, 1379 h.ş. [1999] s. 305-341.

¹⁰ Hatıratında İstanbul Kızılay Derneği inhisar (Tekel) müdürü olarak geçen Taki Karakaş ile ilgili arşivde detaylı bilgiye rastlanmamıştır.

¹¹ M. Necip Hancı 27 veya 28 Şubat 1955 tarihinde vefat etmiştir. 1 Mart Salı günü Beyazıt camiinde cenaze namazı kılınarak Edirnekapı şehitliğindeki aile kabristanına defnedilmiştir. Vefat ettiğinde 25 yıldan fazla bir süredir Kızılay Eminönü şubesinin başkanlığını yürütmekteydi. Milliyet, 01.03.1955.

¹² Metinde geçen Eminönü ve İstiklal şubelerinden başka o dönemde; Adalar, Bakırköy, Beşiktaş, Beykoz, Beyoğlu, Eyüp, Fatih, Kadıköy, Kartal, Sarıyer, Silivri, Şile ve Üsküdar olmak üzere İstanbul'da toplam 15 şube bulunmaktadır. Bu şubelerde toplam kayıtlı 28.202 resmi üye vardır. (Bkz. Kongreye Sunulan Rapor)

¹³ Kızılay'ın Hacı babası olarak bilinen, Kızılay İstanbul Temsil Kurulu ve İstiklâl Şubesi Başkanı, Hacı Hayri Akyüz, Ankara'dan vazife dönüşü geçirdiği hastalıktan kurtulamayarak 24 Mayıs 1966'da vefat etmiştir. Cumhuriyet, 01.06.1966. Milliyet, 25.05.1966.

¹⁴ Mütareke döneminde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti *Fıkara Dispanserleri* adıyla İstanbul'un bazı semtlerinde ayaktan muayene ve tedavi için dispanserler kurdu. Fatih, Üsküdar, Çağaloğlu Tıp Fakültesi, Topkapı Fıkaraperver Cemiyeti ilk kurulan dispanserlerdi. Daha sonraları Hilal-i Ahmer Balat, Bakırköy,

müdürü Dr. Bahaeddin Lütfi Vezirli idrar yolları mütehasısıdır. Kendisi bana fısıldayarak “Kızılay çalışanlarının çoğunluğu, aynı zamanda masonlardır zira her iki cemiyetin amacı millete hizmettir” dedi.

Öğle yemeği için Pera Palas'ta Necip Bey'in misafiri olduk. Otelin restoranı oldukça güzel, boğaza nâzır olan manzarası nefisti. İnsan izlemeye doyamıyor.

Öğle yemeğinden sonra Kızılay tarafından idare olunan iki aşevini ziyaret ettik.¹⁵ Birisi fakirler için Laleli Camii'nde faaliyet gösteren ve eski bir mutfağı olan aşeviydi. Burada fakirlere çorba verilmektedir. (Ekmek vermiyorlar!) Bu aşevinde, günde iki yüz kişi yemek yiyor. Laleli Camii görülmeye değer bir yer. Beyaz mermerden 1197 yılında, III. Mustafa zamanında yapılmıştır. (Bugün mercimek çorbası vardı). Diğeri Bulgaristan'dan gelen muhacirler için yapılmıştı.¹⁶ Henüz kadim Türk kıyafetlerini giyen Bulgar Türklerini görmek oldukça ilgi çekiciydi. Her gün beş yüz kişinin oldukça iyi bir şekilde sabah, öğle ve akşam yemekleri temin edilmektedir. İran'a döndükten sonra geçen yıl olduğu gibi bu yıl da (Şir ü Hurşid) tarafından bu muhacirlere 500 İngiliz lirası verileceğini vaat ettim.

Saat dörtte otele geldim. Kısa bir istirahatten sonra Debir-Siyâkî Bey¹⁷ ile birlikte şehri dolaştık.

Saat altıda Prof. Zeki Velidi Togan¹⁸ ziyaretime geldi. Kısa boylu yaşlı bir adam. Tacik Farsçasını¹⁹ çok iyi konuşabiliyor. Aylarca Buhara, Kabil ve Herat'ta kalmış. Kongre ile ilgili konuştuk. Daha iyi bir otel bulma konusunda ümitsizdi.²⁰

28 Ağustos 1951 Salı

Taki Karakaş'ın rehberliğinde program çerçevesinde Kızılay ziyaretlerimize devam ettik. Saat on buçukta Aksaray Mahallesi'nde yer alan hemşirelik okuluna gittik.²¹ Burası iç açıcı,

Beşiktaş ve İstiklal dispanserlerini de hizmete açmıştır. Bkz. Yıldırım N, İstanbul'un Sağlık Tarihi, İstanbul: Ajans Fa, 2010 s.207

¹⁵ Hükümetten her sene alınmakta olan tahsisatla İstanbul'da birçok aşevi işletilmekteydi. 1951 raporuna göre İstanbul ve Edirne'de açılmış olan Göçmen Misafirhaneleri'ndeki iâşe işleri de bu aşevlerine bağlıdır. 1951 yılında aşevleri için alınan tahsisat 500.000 liradır. (Kongreye Sunulan Rapor Nisan 1952)

¹⁶ XIV. yüzyıldan itibaren Balkanların fethiyle Rumeli'yi yurt edinmiş olan Türkler, 1878'de Berlin Antlaşmasıyla Osmanlı'nın Tuna vilayetinde bir Bulgar devletinin kurulmasıyla tehçire zorlanmaya başlamıştır. İlk tehçir *Doksanüç Muhacereti* olarak adlandırılmıştır. Devletin kurulduğu günlerde, Türklerin nüfusu bir milyondan fazlaydı. Bunu eritmenin yolunu arayan Bulgar hükümeti ve çeteler Türk nüfusa her alanda ciddi baskılar uygulamıştır. Son on yıl ortalamalar azalmış olsa da 1950 yılına kadar Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı 500 bini geçmişti. 1942'de Komünist Parti, Vatan Cephesi'ni ilan ederek yeni Bulgar Komünist rejimi hazırlanmış, “tek bir ulusun yaratılması” hedefi gözetilmiştir. Nihayet 1950-51 yıllarında Bulgar hükümeti Türklerin göçünü hızlandırmış ve bu iki yılda 154 bin Türk, Türkiye'ye zor şartlar altında ulaşmıştır. (Çolak, Filiz. "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951)." *Tarih Okulu Dergisi* 2013.XIV (2013). s. 113-145)

¹⁷ O yıllarda İstanbul'da bulunan İran okulunda görev yapan öğretmenlerden birisidir. Ali Asgar Hikmet'in hatıralarını neşre hazırlayan ünlü edebiyat tarihçisi Dr. Seyyid Muhammed Debîr-Siyâkî'nin amcasının oğludur.

¹⁸ Zeki Velidi Togan (1890-1970), Rusya Federasyonu'nun Başkurt Özerk Cumhuriyeti topraklarında doğdu. Kazan'daki Kasımiye Medresesinde eğitimini tamamladı. Kasımiye ve Ufa'daki Osmaniye medreselerinde öğretici olarak çalıştı. Rusya Meclisi'ndeki (Duma) mebuslara Müslüman halk topluluklarının meselelerinde yardımcı olacak heyete Başkurt temsilcisi seçildi ve 1915'te Petersburg'a gitti. Başkurt Özerk hükümetinin (Otonom Cumhuriyeti) kurulmasına öncülük etti; savaş bakanı ve ardından hükümet başkanı oldu. Türkiye Maarif Vekili Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) daveti üzerine 20 Mayıs 1925'te İstanbul'a geldi, ardından Ankara'ya geçti. 3 Haziran 1925'te Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı oldu. Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Heyeti üyeliğine tayin edildi. 1927 yılında İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Fakültesi'nde Türk tarihi muallimliğine getirildi. Bazı nedenlerle ayrıldığı Üniversitedeki görevine 1948'de dönebildi. 1951'de İstanbul'da toplanan XXII. Müsteşirler Kongresi başkanlığını yaptı. (DİA c. IV s. 209)

¹⁹ Tacikistan'da konuşulan Farsçaya verilen isimdir. Farsça ile farklılık daha çok fonetik özellikleri yönündendir. Rusça, Kırgız ve Çağatay Türkçesi kelimeler söz varlığı açısından diğer Farslardan ayrılmaktadır.

²⁰ Ali Asgar Hikmet, s. 310, 311.

yüksek ve manzarası çok güzel bir yer. Müdürlüğünü eğitimli bir kadın yapmaktadır. 120 genç kız, hemşirelik eğitimi almaktadırlar. İntizam ve program açısından bizim hemşirelik eğitim merkezine çok benziyor ancak bina ve büyüklük açısından daha kâmil ve mücellidir. Bu okul 1926 senesinde inşa edilmiş ve zamanla genişletilmiş, bu sebeple muhtelif binalardan oluşmaktadır. Müdire hanım²² İran'da hemşireliğin durumu, hemşirelik okulu ve Ekselansları Eşref²³ adına açılmış olan hemşirelik okulu teşkilatı hakkında çok ayrıntılı bilgisi vardı. Çok iyi İngilizce konuşuyordu. Bir yıl Amerika'da eğitim görmüş. Okulda, şu an yabancı eğitmen bulunmamaktadır. Bütün işleri, Türk personel idare etmektedir. Bu kurumun bütçesi, Kızılay merkezi tarafından karşılanmaktadır.

Saat 11:00'de İstanbul Kızılay personelinden İsmail Cemal ve Taki Karakaş Bey ile birlikte Kızılay üyelerinden Nizameddin Tahsin adlı bir kişinin misafiri olduk. Marmara Denizi sahilinde çok meşhur bir kulüp olan Moda Kulübüne gitmek için önce Üsküdar'a, ardından da Moda'ya geçtik. Çok şahane bir manzarası vardı. Öğle yemeğini beraberce yedik. Söylendiğine göre sadece üyelerinin girebildiği bir yermiş. Oldukça temiz ve bakımlıydı. Yemek de çok iyiydi. Fakat hava oldukça sıcaktı.

Saat bir buçukta Marmara Denizi sahilinde oldukça güzel ve iç açıcı bir yer olan Pendik'e gittik. Kızılay'ın orada geniş ağaçlıklı bir arazisi var, 20 dönüm kadar. Bu bölgede, yıl boyunca gençlik kampları düzenleniyor.²⁴ Fakir çocuklara yaz aylarında eğitim veriliyor. Bu yıl 130 öğrenci toplanmıştı. Spor ve müzik öğretmenlerinin çoğunluğu erkekti. Öğrenciler, Çadırlarda kamp yapıyorlar. Bizim izcilğe benzeyen bir usulle spor, müzik, resim ve yüzme gibi faaliyetlerle vakitlerini geçiriyorlardı. Çocukların hepsi sağlıklı ve mutluydular. Bize ikramlarda bulundular. Aynı zamanda spor öğretmeni de olan kamp müdürü, buranın yapısı ile ilgili açıklamalarda bulundu. Saat beşe kadar orada kaldık. Kampın bütün masrafları Kızılay tarafından karşılanmaktadır. Sonra otomobil ile Üsküdar'a, oradan da vapura binerek İstanbul'a geldik. Çok yorgun olduğumuz için gece otelden dışarı çıkmadım. Sıcaklık kemale ermiş durumda.

29 Ağustos 1951 Çarşamba

²¹ Kızılay hastabakıcılık (hemşirelik) okulu, 21 Şubat 1925 tarihinde Genel Merkezin aldığı kararla İstanbul'da kurulmuştur. Dr. Ömer Besim Paşa tarafından 1900'lerin başından itibaren Kadırga Hastanesi Veladethanesinde kurulan 10 derslik hastabakıcı dershanesi dahil çeşitli girişimler ve derslerin sonucunda Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumi'sine mektebin açılmasına dönük karar alınmıştır. Mektebin yönetmeliğini Dr. Besim Ömer ve Ziya Nuri Paşa'ların olduğu bir komisyon hazırlamıştır. Hastabakıcılık okulunun eğitim süresi üç dönem şeklinde toplam iki yıl üç aydır. Okula yatılı ve gündüzlü öğrenciler kabul edilmektedir. Başarılı bir şekilde mezun olanlara "Hilal-i Ahmer Hemşiresi" ünvanı verilmiştir. Hastabakıcılık mektebi İstanbul Aksaray'da Sinekli Bakkal Sokağı'nda bulunan Kazasker Ali Bey Konağı'nda eğitime başlamıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı hastanelere bağlı hemşirelik okulunu ancak 1945 yılına gelindiğinde açmıştı. Bkz. Akgün, Seçil Karal, Uluğtekin, Murat *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a II Kitap*, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara 2001. s. 85-110.

²² 1948 yılında daha önce idareci olan Amerikalı hemşire Miss Cecilia Sinclair'in yerine 1937 Kızılay Hemşirelik Okulu mezunlarından Asuman Türer okul müdürlüğüne getirilmiştir. Böylece ilk defa okul müdürlüğüne Kızılay mezunu bir hemşire getirilmiş oldu. Asuman Türer, 1947 yılında Türk hemşirelerinin kullanımı için anatomi ve fizyoloji kitaplarını yazmıştır. Görevini 1954 yılında yine bir Kızılay mezunu olan Fatma Bengisu'ya devretmişti. (Bkz. Tosun, Hale, İstanbul'da Kurulan Cumhuriyetin İlk Milli Hemşirelik Okulu "Kızılay Hemşirelik Lisesi", Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, Sempozyum Özel Sayısı 2010, s. 126-130)

²³ Prenses Eşref Pehlevi (ö.2016), İran'ın son şahı Rıza Pehlevi'nin ikiz kardeşidir. Kadın hakları öncüsü olarak bilinen Eşref Pehlevi ülke içinde ve uluslararası alanda önemli çalışmalar yürütmüştür. İran Kadın Örgütünün uzun süre başkanlığını yapmıştır. (Bkz. Kadın hakları öncüsü son Pehlevi de öldü, Milliyet, 11.01.2016)

²⁴ Kızılay kampı ilk olarak 1936 yılında Hereke'de kurulmuştur. İmkânı olmayan ailelerinin çocuklarından seçilen öğrenciler Temmuz ayı başından Ağustos ortalarına kadar bu kamptan yararlandırılıyordu. 1939'da Adana-Bürücek'te ikinci kamp açıldı. 1944 yılından sonra da İzmir, Tekirdağ, Çamkoru, Samsun, Çeşme, Finike, Girne, Eskişehir, Adana ve Adapazarı'nda kamplar kuruldu. Bkz. Akgün, Seçil Karal, Uluğtekin, Murat *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a II Kitap*, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara 2001. s. 322-329.

Saat 16:30'da İran Başkonsolosu Ali Asgar Keyvânî ile birlikte Kızılay Deposu merkez ofisine gittik. Bu ofis, Babıâli Caddesi civarında İran Konsolosluğu'nun yakınındadır. Orada Kızılay'ın genel başkanı olan Reşat Belger²⁵ ile görüşüm. Geçen yıl Cenevre'de başkan vekili olması için ona oy vermişim. Sıcakkanlı ve heyecanlı yaşlı bir adam ama çok da bu işlerden anlamıyor gibi. Amerika'ya gitmeye hazırlanıyor, yanında kuruma ait dergiler fotoğraflar ve belgeler hazırlamış onları seçmekle meşguldü. Ona bir Şir ü Hurşid nişanı hediye ettim. O da bana Kızılay pullarından, birkaç fotoğraf ve ipek kumaştan yapılmış iki Kızılay bayrağı hediye etti. Aynı binada bir toplantı yapıldı ve bu iki günlük ziyaretim sırasında bana eşlik eden Eminönü şubesi müdürü Necip Bey, İstiklal şubesi müdürü Hayri Bey, Hemşirelik okulu müdiresi hanımefendi ve bu programda benim mihmandarım olarak tayin edilen Kızılay inhisar müdürü Taki Karakaş beye birer nişan hediye ettim. Aynı şekilde Kızılay Kütüphanesi için Şir ü Hurşid Dergisi'nin ikinci ve üçüncü yılına ait birer takım verdim. Karşılıklı iltifatlar ve konuşmalarla ziyaret sonlandı.²⁶

Ali Asgar Hikmet İstanbul'daki görüşmeleri bittikten sonra Ankara'ya hareket etmiş ve Genel Merkez'de Kızılay yetkilileri ile görüşmeler yapmıştır.²⁷

31 Ağustos 1951 Cuma

Tren saat dokuzda Ankara'ya ulaştı. Elçilik birinci kâtibi Abbaskulu Hekimi, bazı elçilik personeli ve eski dostum Halil Yahyavi beni karşılayanlar arasındaydı. Türk Kızılayı'ndan Genel Müdür Dr. Remzi Bey ve dış ilişkiler ve protokol müdürü Nedim Abut²⁸ Beyler gelmişti.

Saat 11:00'de Nedim Abut ile birlikte Kızılay başkan vekilini ziyarete gittik. İsmail Hakkı Bey kendi ofisinde bizi ağırladı²⁹. Güzel bir bahçenin ortasında yer alan Kızılay binası ofisler, kütüphane ve büyük modern bir salondan oluşan yeni bir yapıdır. Tahrandaki Şir u Hurşid Cemiyetinin eski binasıyla arasında oldukça fark bulunmaktadır.

Heyecanlı ve sıcakkanlı bir genç olan İsmail Hakkı Bey işiyle büyük bir şevkle meşgul olmakta ve samimi olarak ilgilendiği konuşmalarından ortaya çıkmaktadır. Ofis ve şubeleri hakkında bilgi verdikten sonra bahçenin girişine kadar bize eşlik etti. Bir demet çiçek hediye etti. Bahçede bulunan kafede satılan cemiyete ait maden sularından³⁰ da ikram ettiler. Bahçede biraz yürüyüş yaptıktan sonra vedalaştık. Onunla görüşmekten büyük keyif almıştım.

²⁵ Nihat Reşat Belger (1881-1961): Türk hekim, siyasetçi. 1902 yılında Gülhane'de yüzbaşı iken Pasteur'un talebelerinden Haffkine'nin Bombay'daki laboratuvarında veba üzerine çalışmıştır. Tıp tahsilini 1916'da Paris Tıp Fakültesi'nde tamamlamıştır. Siyasi hayatını Jön Türkler ile birlikte başlatmıştır. I.Dünya savaşından mağluben çıkmamız ve İttihad-ı Terakki'nin iş başından çekilmesi üzerine İstanbul'a gelerek Gureba Hastanesinde çalışmaya başlar. 1921-1922 yıllarında Paris ve Londra'da Milli Hükümet'e sözcülük ve mümesillik etmiş, Lozan konferansına katılmıştır. Bir müddet Mısır'da serbest hekimlik yapar. Tekrar Fransa'ya dönmele 1930-1936 Plombieres Kaplıcalarının müşavir hekimisi olur. 1936'da tekrar vatana dönen Belger, Yalova Kaplıcalarının kuruculuğunu ve müdürlüğünü yapmıştır. 1938'de Atatürk'ün hastalığına ilk teşhis koyan Belger'dir. 1938-1950 yılları arasında İstanbul Tıp Fakültesi'nde Hidro-Klimatoloji profesörü olarak görev yapmıştır. Demokrat Parti'nin ilk kabinesinde Sağlık Bakanı olarak görev almıştır. 27 Mayıs darbesinden sonra Temsilciler Meclisi üyesi iken 29 Eylül 1961'de vefat etmiştir. (Bkz. Bedi N. Şehsuvaroğlu. Prof.Dr.Nihat Reşat Belger, Hidroklimatoloji Yılığ 2. ayrı basım. 1962)

²⁶ Ali Asgar Hikmet, s. 314.

²⁷ Kızılay genel merkezi 1877-1925 yılları arası faaliyetlerini İstanbul'da sürdürmüştür. 1925 yılında İdare Heyeti Başkanlığı'na Dr. Refik Saydam'ın gelmesiyle genel merkez Ankara'ya taşınmıştır.

²⁸ Ahmet Nedim Abut, (ö.1973), Uluslararası Kızıllaçlar Cemiyeti Genel Sekreter Yardımcısı, Kandillideki meşhur Abud Efendi yalısına ismini veren Mehmet Abud Efendi'nin kardeşinin torunudur.

²⁹ İsmail Hakkı Akyüz (1903-1977), TBMM IX. ve X. dönem Tekirdağ Milletvekili.

³⁰ Günümüzde Kızılay maden suyu olarak satılan bu ürün, 1902 yılında Hamidiye Etfal Hastanesinin gelişmesi için II. Abdülhamid'in imtiyazını verdiği Afyon'da çıkmakta olan Karahisar-ı Sahip Madensuyu'dur. Maden suyunun imtiyaz hakkı 17 Ekim 1926 tarihinde Atatürk'ün emriyle Kızılay'a verilmiştir. (Bkz. Yıldırım N, İstanbul'un Sağlık Tarihi, İstanbul: Ajans Fa, 2010 s. 207.)

İki saat sonra Sağlık Bakanlığı Sayın Tanıtım Genel Müdürü olan Dr. Kadir Olcar ile birlikte on iki km. mesafedeki Etimesgut köyüne gittik. Orada Sağlık Bakanlığı tarafından 19 köy için inşa ettiği sağlık ocağını ziyaret ettik.³¹ Oranın sorumluluğu Dr. Cemalettin Or isimli çalışan ve bilgili bir doktora verilmişti. Burada muayene ve tedavi için gerekli olan radyoloji, göz hastalıkları, diş hastalıkları ve ameliyat gereçleri gibi malzemeler bulunmaktadır. Birkaç tabip ve uzman görev yapmaktadır. On dokuz köyde yaşayan her birey için fiş oluşturulmuş ve herkesin sağlık durumları takip edilebilmektedir.

Dr. Kadir Bey yol boyunca yanımdaydı. Çok malumat sahibi hoş sohbet bir adamdı. İngilizce ve Fransızca konuşabiliyordu. Daha sonra Kızılay'ın ambarlarını görmeye gittim.³² Büyük bir şaşkınlığa düştüm. Zira böyle mükemmel bir depoyu ne görmüş ne de duymuştum. Yaklaşık iki milyon Türk Lirası tutarında sıhhi, tıbbi, gıda, giyim hatta küçük ihtiyaç için gerekli olan malzemeleri depolamışlardı. Betonarmeden yapılan bu binalar, temiz ve düzenlidir.

Bu malzemeleri toplamak için otuz beş yıldır çalışıyorlarmış. Aslında birinci dünya savaşı sonrası başlayan faaliyetler artarak devam etmektedir. Tıp malzemeleri sandığı, ameliyat birimi sandığı, gıda sandığı ve sargı bezleri hepsi tertipli ve düzenli bir şekilde Amerika ve Almanya'dan alınmış ve hepsine son derece düzenli bir şekilde Kızılay'ın amblemleri ile yerleştirilmiş. Aynı şekilde kıyafet, çadır, battaniye, ambulans ve kamyonlar dahi düzenli bir şekilde sıralanmışlardı. İran'da bu şekilde düzenli ve tertipli bir şekilde muhafaza edemediğimiz için müteessif olmuştum.

Kızılay genel müdürü Remzi Bey bize eşlik etmiş ve gittiğimiz yerlere dair bilgiler vermişti. Bu depoların sorumlusu otuz beş yaşındaki Keyfi Bey gittiğimiz bütün bölümlerde rehberlik yaptı.

Depolarda iki saat dolaştıktan sonra onlarla vedalaşıp otele döndüm. Yardım malzemeleri konusunda eleştirilebilecek tek nokta depoların askeriye, havaalanı ve Tren garına yakın olmasıdır zira bir saldırı anında bombardıman altında kalabilir.³³

3 Eylül 1951 Pazartesi

Bugün Ankara'daki son günüm. Sabah Kızılay binasına gittim. İsmail Hakkı Akyüz, Genel Müdür Remzi Bey ve Nedim Abut benimle ilgilendiler. Müşterek komisyon toplantısı yapıldı ve ortak meseleler etrafında işbirliğin artması hususunda konuşuldu. Altı konuda muvafakat sağlandı:

- 1- Yakın sınır vilayetlerinde meydana gelebilecek hadiseler sırasında işbirliği
- 2- Resmi vizitlerin değişimi
- 3- Stajyer değişimi
- 4- Matbuat değişimi
- 5- Gençlik birimlerinin yardıma gönderilmesi
- 6- Yerel konferansların düzenlenmesi

³¹ 1946-1950 yılları arasında Sağlık Bakanlığı yapan Dr. Behçet Uz, Dokuzuncu Milli Türk Tıp Kongresinde sunduğu bir plan çerçevesinde, ülkeyi 40'ar köylük gruplara ayırmayı ve her grup için bir sağlık merkezi kurmayı teklif etmişti. Dr. Behçet, uzun vadeli bir plan olan bu girişimi başlatmadan 1950 yılında görevi bırakmak durumunda kalmıştı. Ardından gelen sağlık bakanları bu kapsamlı planı uygulamayarak her ilçeye bir sağlık ocağı kurmak suretiyle sağlık hizmetini yaygınlaştırmaya çalışmışlardır. Bu yol ile 1950 sonrası birkaç yılda üç yüze yakın sağlık ocağı açılmıştır. (bkz. Dirican M. R., *Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Örgütlenmesinin Kısa Tarihçesi*. Atatürk Ü. Tıp Bülteni, Cilt 2, Sayı 7, Erzurum 1970)

³² Derneğin yardım malzemelerinin büyük bir kısmı Etimesgut ambarlarındadır. Afet ve felaket olduğunda hızlıca ulaşabilmesi için Az bir kısmı ise yurdun muhtelif bölgelerindeki transit depolardadır. Depolardaki malzeme ve eşya sigortalı olup sürekli bakım ve nezaret altındadır. Özellikle miadlı veya zamanla vasfını değiştirecek olan ilaç ve malzeme daima yenileriyle değiştirilmektedir. (Bkz. Kongre Sunulan Rapor, Nisan 1952, s. 22-23)

³³ Ali Asgar Hikmet, s. 316, 317, 318.

Bu müzakere yaklaşık bir saat sürdü. Çok etkili ve faydalı olan bu danışma toplantısının ardından Kızılay yetkililerine Şir ü Hurşid-i Sürh dergisinden beş takım ve beş adet de nişan ve madalya hediye ettim.

Dün resmi bir yazı yazarak çok üzücü durumda olan Bulgaristan muhaciri Türklere yardım olarak İran Şir ü Hurşid-i Sürh Cemiyeti tarafından beş yüz İngiliz lirası gönderilmesini talep etmiştim. Geçen yıl gönderilen yardım, için minnettarlıklarını sundular.³⁴ Öğleden önce Ankara'nın fakir mahallelerinden birinde Kızılay tarafından inşa ettirilen hastane kompleksini görmeye gittim.³⁵ İki yüz elli yatak kapasiteli hastanede, orada eğitim almış ve staj görmekte olan iki yüz elli hasta bakıcının görev yapması planlanmıştır. Birkaç kattan oluşan bina, son teknoloji ile donatılmış. Bugüne kadar bu bina için yedi milyon lira masraf yapılmış. Şu anda binanın ince işleri ile meşgulü. Orada iki yeni şey ilgimi çekti; birincisi, merkezi ısıtma radyatörlerini tavana yerleştirmişlerdi; diğer ise ahar ve çimentodan yapılan hafif tuğlalardı.³⁶

Ali Asgar Hikmet'in Türkiye ziyareti esnasında Kızılay faaliyetleri

Nisan 1952 tarihli kongreye sunulan raporda 1951 yılı faaliyetleri şu şekilde özetlenmiştir:

O yıl memleketin farklı bölgelerinde meydana gelen deprem afetleri için 3 bin çadır ve lüzumu kadar ilaç; yangın felaketleri için yardım malzemeleri ve para; sel, dolu ve su baskınları dolayısıyla para ve eşya yardımı yapılmıştır. Heyelan afetzedelerine ise çadırın yanı sıra para yardımında bulunulmuştur. Bulaşıcı hastalıklarla mücadeleye destek amacıyla Verem Savaş Derneklerine beş adet röntgen makinesi gönderilmiş, Ankara'da açılan Verem Hastanesi'ne de para yardımı yapılmıştır. Sıtma ile mücadele için bir ton Atebrin bakanlık emrine verilmiştir. Engelli fakir vatandaşlara ise protez bacak, korse ve yürüme cihazları dağıtılmıştır.

Bulgaristan'dan 1950 ve 1951'de tehcir ettirilen 154 bin soydaşımız için geçiş güzergâhı olan Edirne ve İstanbul'da "Göçmen Misafirhaneleri" kurulmuş, Çorlu ve daha sonra Karaağaç'a nakledilen 50 yataklı bir Kızılay hastanesi oluşturulmuştur. Muhtaç göçmenlere yardımların organizasyonunu yapabilecek "Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği" kurulmuştur. Kızılay, bu birliğin oluşum ve sürdürülmesinde aktif rol almıştır. Bu göç sırasında, diğer ülkelerdeki 22 Kızılhaç derneğinden yardım ulaşımıştır.

Yine bu dönem faaliyetleri arasında, muhtaç öğrencilere giysi ve yoksullara gıda tedariki sayılabilir. Ayrıca Türkiye'de ve yurtdışında bulunan Kore Gazilerine kitap gibi hediyeler yollanmıştır.

Hemşire Okulu

Ülkeye diplomalı hemşire yetiştirmek için İstanbul Aksaray'da üç yıllık eğitim veren bir Hemşire Okulu kurulmuş idi. Bu okul, 1951 yılında 37 mezun vermiştir. Aynı yılda birinci sınıfta 43, ikinci sınıfta 49 ve üçüncü sınıfta 44 öğrenci öğrenim görmektedir. Öğrencilerin bir kısmı Milli Savunma Bakanlığı hesabına okutulmakta ve bitirdiklerinde askeriye emrine verilmekte idi. Hasta bakımının gelişimi için bu okulu model alan Sağlık Bakanlığı muhtelif şehirlerde hemşire okulları açmıştır.

Gönüllü ve Ev Hastabakıcı Kursları

Evlerdeki hastalarına daha bilinçli bir şekilde bakım yapmak ve icabında hastanelerdeki hemşirelere yardım edebilmek için hanımlara Gönüllü ve Ev Hastabakıcılığı kursu açılmıştır. 1951 yılında bu kurstan 115 kadın mezun olmuştur. Bu kursun faaliyetleri bir sonraki yıl da devam etmiştir.

³⁴ Bulgaristan göçmenleri için yardım gönderen diğer devlet ve kurumlar: Amerika, İsveç, Kanada, İngiltere, İtalya, Avustralya, Guatemala, Portekiz, Hindistan, Irak, UNICEF, Dünya Sağlık Örgütü.

³⁵ Ankara Cebece'de Kızılay tarafından inşasına başlanan Hemşire Okulu ve hastane binası maddi sıkıntılar yüzünden tamamlanması zor görüldüğünden yapılan masraflar karşılığında inşaat hükümete devredilme kararı alınmıştır. (Bkz. Kongreye Sunulan Rapor s.33)

³⁶ Ali Asgar Hikmet, S. 321-322.

Kızılay Gençlik Kurumu

1951 yılında 500 okulda yeni gençlik teşkilatı kurulmuştur. Kızılay Gençlik Kurumuna faaliyetlerini 11193 okulda yaygınlaştırmış ve 24 bin yeni üye kaydedilmiştir. Ayrıca üniversite ve yüksekokullardaki verimli öğrencileri sanatoryum ve prevantoryumda tedavi sağlanmıştır. Fakir öğrencilere giyecek dağıtılmış ve 11 yerde açılan kamplara bine yakın öğrenci katılmıştır. 3-5 Aralık'ta Cenevre'de toplanan Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri Birliği Gençlik İstişare Komitesine katılımı sırasında Kızılay dış ilişkiler müdürü, bu komitenin başkanı olarak seçilmiştir.

Uluslararası İlişkiler

1951 yılında Kızılay'ın uluslararası ilişkilere önem verdiğini görmekteyiz. Kızılay Kızılhaç Dernekleri Birliği Yönetim Kurulu'nun Cenevre'de yapılan Mayıs ve Aralık ayı olağan toplantılarına katılım sağlanmış, o dönem Kızılay Başkanı olan Prof. Dr. Nihat Reşad Belger, bu birliğin başkanvekilliğine seçilmiştir. Birliğin Gençlik İstişare Komitesi'nin yıllık toplantısında gençlik kurumları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, Kızılay Kızılhaç'ın faaliyetlerine gençlerin daha aktif bir şekilde dâhil edilmesi konuları görüşülmüştür. Ayrıca Kızılay'ın temsilcisi İstişare Komitesinin başkanlığına seçilmiştir. Milletlerarası Kızılhaç Konferansı Daimi Komisyonu'nun 12 Mayıs'taki toplantısına katılım sağlanmış, komisyonda Kore hadiseleri, Yunan çocuklarının yurtlarına iadeleri, 18. Kızılhaç Konferansının program ve hazırlıkları görüşülmüştür.

Sonuç

Ali Asgar Hikmet'in ülkemizi ziyareti ve sonrasında yazdıkları, Türk Kızılayı'nın bir dönem fotoğrafını gözler önüne sermiştir. İran'ın entelektüel kişiliğe sahip tecrübeli bir bürokratının gözünden Türk Kızılayı'nın faaliyetlerini tarafsız bir gözle değerlendirilmesi oldukça kıymetlidir.

Ali Asgar Hikmet hatıratında özellikle dikkat çektiği hususların başında Ankara'da gördüğü Kızılay depoları gelmektedir. Büyük şaşkınlıkla karşıladığı bu depoları "böyle mükemmel bir depoyu ne görmüş ne de duymuştum" diyerek övmektedir. Depoların içerik, temizlik ve intizamından detaylıca bahsetmektedir. İran Kızılayı başkan vekili sıfatıyla birçok Kızılay ve Kızılhaç deposu görmüş olduğunu göz önünde bulundurursak Kızılay'ın 1951 yılındaki depolarının dünya standartlarının üzerinde olduğu söylenebilir.

Hatıratında dikkat çekilen bir diğer husus ise Hemşirelik Okulu'dur. 1926'da kurulan Hemşirelik Okulunun İran'daki hemşirelik mektebiyle benzerlik göstermekle birlikte fiziksel yapı itibarıyla çok daha güzel olduğu söylenmiştir. Ayrıca Hemşire Asuman Türer olarak ismini tespit ettiğimiz okul müdiresinin iyi İngilizce konuştuğunu ve İran'daki hemşireliğin ve hemşirelik okullarından haberdar olmasını özellikle vurgulamaktadır.

Ali Asgar Hikmet, Kızılay'ın Cebeci'de yaptığı modern hastaneden de övgüyle bahseder. Dönemin şartlarına göre modern, büyük ve donanımlı bir proje olan Hemşirelik Okulu ve Hastane inşaatından, merkezi ısıtma radyatörleri ve hafif tuğlalara varana kadar ince detaylarıyla bahsetmektedir.

Aşevlerinden bahsederken dönemin Bulgar göçünün etkisini yakından müşahade etme fırsatını bulmuş olacak ki derhal ikinci defa olarak yardım sağlanması için ülkesine resmî tebligatta bulunmuştur. Bir detay olarak Bulgar Türklerinin geleneksel kıyafetlerini muhafaza ettiklerini belirtmiştir. Buradan hareketle göçmenlerin millî kimliklerini uzun dönem yaşadıkları Bulgar şehirlerinde muhafaza etmiş olduklarını söyleyebiliriz.

Kızılay heyetinin Ali Asgar Hikmet'i gençlerin kamp yerlerinden biri olan Pendik sahilinde bulunan kamp alanını gezdirmeleri üzerine Hikmet, İran'daki izcilik kamplarına çok benzediğini söylüyor. Hikmet yalnızca spor, müzik, resim ve yüzme faaliyetlerinden bahsetse de gerçekte yurt sevgisi, büyüklere saygı, yardım, temizlik, sağlık, konuşma ve sofranın kuralları gibi sosyal yaşamın bir parçası olması gereken eğitici ve sosyal faydası yüksek faaliyetler de vardı.

Dönemin önemli devlet, siyaset ve kültür adamlarından biri olan Ali Asgar Hikmet'in yapmış olduğu ziyaretlerle ilgili olarak kaleme aldığı hatıralarında Kızılay'ın faaliyetleri hakkında

vermiŐ olduğu bilgiler Kızılay faaliyet raporları ile karşılaştırıldığında birebir örtüŐtüĐü görülmüŐtür. Ayrıca zaman zaman İnan Kızılayı hakkında verdiği bilgiler Türk Kızılayı ile karşılaştırma imkanı sağlamıŐtır.

Genel olarak ziyareti değerlendirdiğimizde hem uluslararası kurumların birbirini tanımaları ve aralarındaki ilişkilerin geliştirilmesi bakımından, hem de birbirlerine örneklilik teşkil edecek faaliyet ve kurumların yerinde incelenmesi için faydalı bir ziyaret olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle komşu ölkelerin afet ve felaketlerde birbirlerinin yardımına koŐacak ilk ölkeler olduğunu varsayığımızda bu karşılıklı ziyaret ve iŐbirliklerinin her dönem olması gerektiği kanısındayız.

Kaynakça

- 1951'de İstanbul'da toplanan milletlerarası XXII. Müsteşrikler Kongresi ve ona ait intibalar [Müsteşrikler Kongresi (XXII: İstanbul)]. yay. haz. Zeki Velidi Togan, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi, 1953.
- Akgün, Seçil Karal, Uluğtekin, Murat *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a II Kitap*, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara 2001. s. 85-110.
- Akilî, Bâkır, Şerh-i Hâl-i Ricâl-i Siyâsî ve Nizâmî-yi Muasır-ı İrân, Tahran: Neşr-i İlm, 1380 h.ş. [2001], C.3, S.1541.
- Koçak, Birgül, *Uluslararası Oryantalistler Kongreleri (1873-1973) Üzerine Bir Değerlendirme*, kebikeç / 34, 2012.
- Bedi N. Şehsuvaroğlu, Prof. Dr. Nihat Reşat Belger, *Hidroklimatoloji Yıllığı 2. ayrı basım*. 1962.
- Çolak, Filiz. "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951)." *Tarih Okulu Dergisi* 2013.XIV (2013).s.113-145)
- Hikmet, Ali Asgar, *Reh-âverd-i Hikmet: Şerh-i müsâfîret-hâ ve Sefernâme-hâ-yi Mirza Ali Asgar Han Hikmet-i Şirazi*, 2. Cild, bi- İhtimâm Dr. Seyyid Muhammed Debîr-Siyâkî, Tahran: Encümen-i Âsâr ve Mefâhîr-i Ferhengi, 1379 h.ş. [1999] s. 305-341.
- Baykara, Tuncer, "Togan, Ahmet Zeki Velidi", *İslam Ansiklopedisi*, C.41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Dirican M. R., *Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Örgütlenmesinin Kısa Tarihçesi*. Atatürk Ü. Tıp Bülteni, Cilt 2, Sayı 7, Erzurum. 1970.
- Şemspûr, Nevvâb vd. "Yek Karn nev'-i Dûstî (1): Nakş-ı Târihî-yi İrân Der Kesb-i Hilâl-i Ahmer" *Faslnâme-i İlmî-Pejûheşî-i İmdâd ve Necât*, Sal-i Pencum, şumâre 1392-4. S.101.
- Şemspûr, Nevvâb vd. "Yek Karn nev'-i Dûstî (2): Cemiyet-i Hilâl-i Ahmer ez teşkil tâ tesbit" *Faslnâme-i İlmî-Pejûheşî-i İmdâd ve Necât*, Sal-i şişüm, şumâre 1393-1. S.110.
- Şemspûr, Nevvâb vd. "Yek Karn nev'-i Dûstî (4): "Cemiyet-i Hilâl-i Ahmer der salhâ-yi 1320-1357: bahş-i evvel: esasnâme ve faaliyet-hâ-yi imdâdi" *Faslnâme-i İlmî-Pejûheşî-i İmdâd ve Necât*, Sal-i şişüm, şumâre 1, 1394. s. 114-143.
- [Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkezi] *Kongre Sunulan Rapor*, Ankara: Ulus Basımevi, 1952.
- Tosun, Hale, *İstanbul'da Kurulan Cumhuriyetin İlk Milli Hemşirelik Okulu "Kızılay Hemşirelik Lisesi"*, Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, Sempozyum Özel Sayısı 2010.
- Yıldırım N, *İstanbul'un Sağlık Tarihi*, İstanbul: Ajans Fa, 2010.

Gazeteler

- Milliyet Gazetesi* "Kadın hakları öncüsü son Pehlevi de öldü", 11.01.2016.
- Milliyet Gazetesi*, "Acı bir İrtihal", 01.06.1966.
- Milliyet Gazetesi*, "Kızılay Eminönü Şubesinde", 01.03.1955.
- Cumhuriyet Gazetesi*, "Teşekkür", 01.06.1966